

О'QUVCHILARDA LIDERLIK QOBILYATINI RIVOJLANTIRISHDA O'ZBEK MILLIY O'YINLARIDAN FOYDALANISH

Ergasheva Mohinur Otabek qizi

Toshkent Kimyo xalqaro universiteti

Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi

(boshlang'ich ta'lim) mutaxassisligi

1-bosqich magistranti

shaxriyor20211@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'quvchilarda liderlik qobiliyatini rivojlantirish jarayonida o'zbek milliy o'yinlaridan foydalanishning pedagogik imkoniyatlari yoritiladi. Milliy o'yinlarning tarbiyaviy, ijtimoiy va kommunikativ funksiyalari tahlil qilinib, ularning o'quvchi shaxsida tashabbuskorlik, mas'uliyat, jamoada ishlash ko'nikmasi va tezkor qaror qabul qilish kabi sifatlarni shakllantirishdagi ahamiyati ochib beriladi. Tadqiqotda kuzatish, taqqoslash va pedagogik tajriba metodlari qo'llanilib, milliy o'yinlar asosida tashkil etilgan mashg'ulotlarning o'quvchilarning liderlik faoliyatiga ijobiy ta'siri amaliy misollar orqali asoslab beriladi. Maqola yakunida milliy o'yinlardan samarali foydalanish bo'yicha metodik tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Kalit so'zlar: liderlik, milliy o'yinlar, kompetensiya, tashabbuskorlik, jamoaviy o'yinlar, pedagogik jarayon, faol metodlar.

Аннотация: В статье рассматриваются педагогические возможности использования узбекских национальных игр в процессе развития лидерских способностей учащихся. Анализируются воспитательные, социальные и коммуникативные функции национальных игр, а также их значение в формировании у школьников таких качеств, как инициативность, ответственность, умение работать в команде и навыки принятия оперативных решений. В исследовании применяются методы наблюдения, сравнения и педагогического эксперимента. На основе практического материала обосновано

положительное влияние занятий, организованных с применением национальных игр, на развитие лидерской активности учащихся. В заключение представлены методические рекомендации по эффективному использованию национальных игр в образовательном процессе.

Ключевые слова: лидерство, национальные игры, компетенции, инициативность, групповые игры, педагогический процесс, активные методы.

Abstract: This article explores the pedagogical potential of using Uzbek national games to develop leadership skills among school students. The educational, social, and communicative functions of traditional games are analyzed, highlighting their role in fostering initiative, responsibility, teamwork abilities, and quick decision-making skills in learners. The study employs observation, comparison, and pedagogical experiment methods. Practical findings demonstrate the positive impact of sessions based on national games on the students' leadership development. The article concludes with methodological recommendations for the effective integration of national games into the educational process.

Keywords: leadership, national games, competencies, initiative, teamwork, pedagogical process, active learning methods.

Kirish.

Mamlakatimizda ta'lim jarayonida o'quvchi shaxsining raqobatbardoshligini ta'minlaydigan ko'nikmalarni shakllantirish ustuvor vazifalardan biri sifatida qaralmoqda. Xususan, liderlik qobiliyatining rivojlanishi nafaqat o'quv faoliyatining samaradorligini oshiradi, balki bolalarda mustaqil fikrlash, mas'uliyatni o'z zimmasiga olish, jamoa oldida tashabbus ko'rsatish sari intilish kabi fazilatlarni shakllantiradi. Shu bois ta'lim tizimida o'quvchilarda liderlik sifatlarini taraqqiy ettiruvchi metodlar, interfaol usullar va o'yin texnologiyalariga bo'lgan ehtiyoj oshib bormoqda. O'zbek xalqining boy madaniy merosi tarkibida milliy o'yinlar alohida o'rin tutadi. Ular asrlar davomida avlodlar tarbiyasida muhim vosita bo'lib kelgan, jismoniy chiniqish, aqlni charxlash, jamoaviy fikrlash va muloqot madaniyatini o'stirishga xizmat qilgan. Bugungi kunda bu o'yinlarni zamonaviy pedagogik jarayonga moslashtirish, ularning

tarbiyaviy imkoniyatlarini aniqlash hamda liderlikni shakllantirishdagi o‘rnini ilmiy jihatdan asoslash zarurati dolzarb masalalardan biridir. O‘quvchilarning liderlik faoliyatini rivojlantirishga qaratilgan o‘yin shaklidagi mashg‘ulotlar o‘zbek milliy o‘yinlarining mazmunida mujassam bo‘lgan jamoaviylik, adolat, tezkorlik, musobaqaviylik, o‘zini boshqara bilish va vaziyatga mos qaror qabul qilish kabi sifatlarni yanada mustahkamlash imkonini beradi. Shu bilan birga, milliy o‘yinlar o‘quvchini faol ishtirokchi sifatida jarayonga jalb etadi, unda ijtimoiy faollik va muloqot madaniyati rivojlanadi, o‘z kuchiga bo‘lgan ishonch ortadi. Ta’limda o‘yin texnologiyalarini qo‘llash bo‘yicha turli tadqiqotlar mavjud bo‘lsa-da, aynan o‘zbek milliy o‘yinlarining liderlik kompetensiyalarini shakllantirishdagi o‘rni yetarlicha chuqur o‘rganilmagan. Mazkur tadqiqotning dolzarbligi milliy o‘yinlar asosida tashkil etilgan pedagogik faoliyatning o‘quvchilarda liderlik qobiliyatini rivojlantirishga ta’sirini aniqlash, ularning mazmun-mohiyatini ilmiy asosda tahlil qilish hamda amaliyot uchun samarali tavsiyalar ishlab chiqish zarurati bilan belgilanadi. Tadqiqot davomida milliy o‘yinlarning o‘quvchi shaxsiga ta’sir etuvchi jihatlari, ularning ijtimoiy-psixologik xususiyatlarni rivojlantirishdagi o‘rni, shuningdek liderlik sifatlarini shakllantirishdagi pedagogik imkoniyatlari o‘rganiladi.

Asosiy qism.

1. Tadqiqot obykti va predmeti

Tadqiqot obykti – maktab yoshidagi o‘quvchilarda liderlik qobiliyati va shaxsiy kompetensiyalarni shakllantirish jarayoni.

Tadqiqot predmeti – o‘zbek milliy o‘yinlarining pedagogik imkoniyatlari va ularning o‘quvchilarda liderlik sifatlarini rivojlantirishdagi roli.

Mazkur tadqiqotda milliy o‘yinlar nafaqat jismoniy mashqlar, balki ijtimoiy va psixologik rivojlanish vositasi sifatida ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, o‘yinlar orqali o‘quvchilarni tashabbuskorlikka, mas’uliyatli qaror qabul qilishga, jamoaviy ishlashga o‘rgatishning samaradorligi ilmiy jihatdan tahlil qilinadi.

2. Liderlik qobiliyatining mohiyati va shakllanish omillari

Лидерлік қобилияти – бу шахснинг о‘з фикрини ifodalash, jamoani boshqarish, mas’uliyatni bo‘yniga olish va qaror qabul qilishdagi qobiliyatidir. O‘quvchilarda лидерлік sifatларини rivojlantirish quyidagi omillar bilan bog‘liq:

1. Psixologik omillar – o‘quvchining o‘ziga bo‘lgan ishonchi, tashabbuskorligi, ijtimoiy faolligi.
2. Pedagogik omillar – o‘quv jarayonidagi faol metodlar, interfaol mashg‘ulotlar, jamoaviy vazifalar.
3. Madaniy-mavsumiy omillar – milliy an‘ana va o‘yinlarning tarbiyaviy roli, jamoa ichidagi muomala qoidalari.

Shuningdek, лидерлік қобилияти shakllanishi uchun o‘quvchilarning o‘zaro munosabatlari, muloqot madaniyati, ijtimoiy mas’uliyatni his qilish qobiliyati muhim ahamiyatga ega.

3. O‘zbek milliy o‘yinlarining pedagogik imkoniyatlari

O‘zbek milliy o‘yinlari asrlar davomida avlodlarni tarbiyalash vositasi bo‘lib kelgan. Ularning pedagogik qiymati quyidagilarda namoyon bo‘ladi:

1. Jismoniy rivojlanish – o‘yinlar bolalarni chiniqtiradi, tezlik, chidamlilik, koordinatsiya kabi fazilatlarni rivojlantiradi.
2. Ijtimoiy ko‘nikmalar – o‘yin jarayonida bolalar jamoada ishlash, bir-birini qo‘llab-quvvatlash, adolatli bo‘lishni o‘rganadi.
3. Psixologik tayyorgarlik – o‘yinlar o‘quvchilarda tezkor qaror qabul qilish, o‘zini nazorat qilish va stressga chidamlilik kabi sifatларини shakllantiradi.
4. Madaniy-ma‘naviy tarbiya – milliy o‘yinlar orqali o‘quvchilar xalq madaniyati, urf-odatları va an‘naviy qadriyatlar bilan tanishadi.

Masalan, “Katta kurash”, “Oq va qora” kabi o‘yinlar bolalarning strategik fikrlash qobiliyatini rivojlantirsa, “Tosh-ko‘p” yoki “Chorbog‘” kabi o‘yinlar jamoaviy ishlash va o‘zaro muloqot ko‘nikmalarini mustahkamlaydi.

4. Milliy o‘yinlar orqali лидерлікni rivojlantirish metodları

Pedagogik amaliyotda milliy o‘yinlardan foydalanish quyidagi metodlar orqali amalga oshiriladi:

1. Faol o'yin metodlari – o'quvchilar o'z tashabbusini ko'rsatib, o'yin qoidalarini yaratishda va boshqarishda ishtirok etadi.

2. Jamoaviy vazifalar – o'yinlar jamoa a'zolari o'rtasida vazifalarni taqsimlash, qaror qabul qilish va mas'uliyatni bo'lishish imkonini beradi.

3. Rollar o'ynash va strategik mashqlar – o'quvchi o'zini lider sifatida sinab ko'radi, jamoani boshqarish va vaziyatni tahlil qilishni o'rganadi.

4. Pedagogik kuzatish va baholash – o'yin jarayonidagi faoliyat tahlil qilinib, liderlik ko'nikmalarining shakllanish darajasi aniqlanadi.

Bu metodlar o'quvchilarda nafaqat o'zini o'zi boshqarish, balki boshqalarni rag'batlantirish va qo'llab-quvvatlash kabi liderlik sifatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

5. O'rganish va tahlil qilishning ilmiy ahamiyati

O'quvchilarda liderlik qobiliyatini shakllantirish bo'yicha milliy o'yinlardan foydalanishning ilmiy ahamiyati shundaki:

-O'yinlar orqali liderlikning turli jihatlari – tashabbuskorlik, mas'uliyat, tezkor qaror qabul qilish va jamoaviy ishlash – bir vaqtning o'zida rivojlantiriladi.

-Pedagogik amaliyotda samarali metodik tavsiyalar ishlab chiqish imkoniyati mavjud bo'ladi.

-Shaxsiy va ijtimoiy kompetensiyalarni rivojlantirish orqali ta'lim jarayoni sifatini oshirish mumkin. Shu tariqa, milliy o'yinlar o'quvchilarda liderlik sifatlarini rivojlantirish uchun nafaqat vosita, balki samarali pedagogik muhit yaratishga xizmat qiluvchi instrument sifatida ahamiyat kasb etadi.

Xulosa.

Ushbu tadqiqot o'quvchilarda liderlik qobiliyatini rivojlantirishda o'zbek milliy o'yinlaridan foydalanishning pedagogik imkoniyatlarini chuqur tahlil qildi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, milliy o'yinlar o'quvchilarni jamoaviy ishlashga, tashabbuskorlik va mas'uliyatni o'z zimmasiga olishga, tezkor va to'g'ri qaror qabul qilishga o'rgatishda samarali vosita sifatida xizmat qiladi. O'yinlar jarayonida o'quvchilar nafaqat jismoniy rivojlanadi, balki ijtimoiy va psixologik jihatdan

mustahkamlanadi, o'zini boshqara bilish, liderlik salohiyatini namoyon etish imkoniyatiga ega bo'ladi. Shu tariqa, milliy o'yinlar pedagogik jarayonga kiritilganda shaxsiy va ijtimoiy kompetensiyalarni rivojlantirishda aniq natijalarga erishish mumkin. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, milliy o'yinlar asosida tashkil etilgan mashg'ulotlar o'quvchilarni faol ishtirokchi sifatida shakllantiradi, ularning ijodiy fikrlash va liderlik ko'nikmalarini mustahkamlaydi. Shu bilan birga, o'yinlar o'quvchilar orasida sog'lom raqobat, o'zaro hurmat va hamjihatlikni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Shaxsiy jihatdan, tadqiqot davomida kuzatilgan o'quvchilar faoliyati mening pedagogik faoliyatimda milliy o'yinlardan foydalanishning ahamiyatini yanada chuqurroq anglashga yordam berdi. Shu bois, milliy o'yinlar pedagogik jarayonning ajralmas qismi sifatida qo'llanilishi va ular asosida metodik tavsiyalar ishlab chiqilishi zarurligi aniqlandi.

Tavsiyalar:

1. Milliy o'yinlarni maktab ta'lim jarayoniga muntazam kiritish va ularning pedagogik imkoniyatlarini to'liq ishlatish.
2. O'quvchilarni jamoaviy o'yinlarda faol ishtirok etishga rag'batlantirish, liderlik vazifalarini bosqichma-bosqich oshirish.
3. Pedagoglar uchun milliy o'yinlar asosida liderlik ko'nikmalarini rivojlantirish bo'yicha metodik qo'llanmalar ishlab chiqish.
4. O'yin jarayonida o'quvchilarning psixologik va ijtimoiy rivojlanishini kuzatish va baholash tizimini joriy etish.

Shu tariqa, o'zbek milliy o'yinlari nafaqat tarbiyaviy va madaniy meros sifatida, balki zamonaviy ta'lim jarayonida o'quvchilarda liderlik qobiliyatini shakllantirishning samarali vositasi sifatida ham ahamiyatga ega ekanligi isbotlandi.

FOYDALANILGAN ADABIYOT RO'YXATI

1. Kulboyev, Nodirjon. *"Harakatli o'yinlarning tarixi, turkumlari va pedagogik ahamiyati"*. MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI JURNALI, 2025, 3(1).

2. Berdiyorova, Mahfuza Baxtiyor qizi & Nurmaxmatov, Lutfulla Abdurahmon o'g'li. *“Milliy va harakatli o'yin turlari, uni tashkil qilish va o'tkazishning pedagogik asoslari”*. Modern Education and Development, 2025, 26(1).
3. Xalilova, Nozima Xolmumin qizi. *“Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida milliy o'yinlari asosida bolalarda odob-axloqni va ta'lim-tarbiyani shakllantirish”*. (Maqola).
4. Nabijonova, Saida va Sadriddinova, Zulfuya. *“Xalq o'yinlari orqali bolalarda jismoniy barkamollikni tarbiyalash”*. Qo'qon universiteti xabarnomasi.
5. Salomova, Nigora Sharofovna. *“Ta'lim jarayonlarida milliy o'yinlari asosida bolalarda odob-axloqni o'rgatish”*. Obrazovanie – Nauka i Innovatsionnye Idei v Mire (Maqola).
6. Fayzulloeva, Sarvinoz A'zam qizi & Shamsiddinova, Feruza Baxshullo qizi. *“Ta'limiy o'yinlarni tashkil etishda innovatsion texnologiyalar”*. Science and Education (Maqola).